

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

دانشگاه آزاد اسلامی

واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی

پایان نامه برای دریافت درجه کارشناسی ارشد (M.A)

گرایش: روابط بین الملل

عنوان:

بررسی رقابت ایران و عربستان در موضوع یمن در تحولات سیاسی اخیر یمن

استاد راهنما:

دکتر حسین تفضلی

استاد مشاور:

دکتر امیر ساجدی

پژوهشگر:

اکبر بیرامی سقرلو

زمستان ۱۳۹۳

تقدیم بہ:

روح پاک پدرم کہ عالمانہ بہ من آموخت تا چگونہ در عرصہ زندگی، ایستادگی را تجربہ نمایم.

وہ: مادرم، دیای بی کران فداکاری و عشق کہ وجودم برایش ہمہ رنج بود و وجودش برایم ہمہ مہر.

وہ: ہمسرم، کہ سایہ مہربانیش سایہ ساز زندگیم می باشد، او کہ اسوہ صبر و تحمل بودہ و مشکلات مسیر را برایم تسہیل نمود.

وہ: دخترم، امید بخش جانم کہ آسایش او آرامش من است.

شکر و قدردانی:

از استاد با کمالات و شایستہ؛ جناب آقای دکتر حسین تفضلی کہ در کمال سعہ صدر، با حسن خلق و فروتنی، از ہیچ کجی در این عرصہ بر من دریغ نمودند و زحمات را ہمہ انہائی این رسالہ را بر عمدہ گرفتند؛ از استاد صبور و باتقوا، جناب آقای دکتر امیر ساجدی، استاد محترم مشاور، کہ زحمات مشاورہ این رسالہ را در حالی منتقل شدند کہ بدون مساعدت ایشان، این پروژہ بہ نتیجہ مطلوب نمی رسید؛ و از استاد فرزانه و دلسوز؛ جناب آقای دکتر بشیر نسیری کہ زحمات داوری این رسالہ را منتقل شدند؛ کمال شکر و قدردانی را دارم. باشد کہ این خردترین، بخشی از زحمات آنان را پاس گوید.

بسمه تعالی

تعهد نامه اصالت پایان نامه کارشناسی ارشد

اینجانب اکبر بیرامی سقرلو دانش آموخته مقطع کارشناسی ارشد نا پیوسته به شماره دانشجویی ۹۱۱۰۳۵۰۸۲ در رشته روابط بین الملل که در تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۳۰ از پایان نامه خود تحت عنوان: بررسی رقابت جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در موضوع یمن در تحولات سیاسی اخیر یمن با کسب نمره ۱۷/۵ و درجه بسیار خوب دفاع نموده ام بدینوسیله متعهد می شوم:

۱- این پایان نامه حاصل تحقیق و پژوهش انجام شده توسط اینجانب بوده و در مواردی که از دستاوردهای علمی و پژوهشی دیگران (اعم از پایان نامه، کتاب، مقاله و.....) استفاده نموده ام، مطابق ضوابط و رویه های موجود، نام منبع مورد استفاده و سایر مشخصات آن را در فهرست ذکر و درج کرده ام.

۲- این پایان نامه قبلا برای دریافت هیچ مدرک تحصیلی (هم سطح، پایین تر یا بالاتر) در سایر دانشگاه ها و مؤسسات آموزش عالی ارائه نشده است.

۳- چنانچه بعد از فراغت از تحصیل، قصد استفاده و هرگونه بهره برداری اعم از چاپ کتاب، ثبت اختراع و.... از این پایان نامه داشته باشم، از حوزه معاونت پژوهشی واحد مجوزهای مربوطه را اخذ نمایم.

۴- چنانچه در هر مقطع زمانی خلاف موارد فوق ثابت شود، عواقب ناشی از آن را بپذیرم و واحد دانشگاهی مجاز است با اینجانب مطابق ضوابط و مقررات رفتار نموده و در صورت ابطال مدرک تحصیلی ام هیچگونه ادعایی نخواهم داشت.

نام و نام خانوادگی:

تاریخ و امضاء:

بسمه تعالی

در تاریخ ۱۳۹۳/۱۰/۳۰

دانشجوی کارشناسی ارشد آقای اکبر بیرامی سقرلو از پایان نامه خود دفاع

نموده و با نمره بحروف و با درجه مورد

تصویب قرار گرفت.

امضاء استاد راهنما

بسمه تعالی

دانشگاه آزاد اسلامی - واحد تهران مرکزی

دانشکده علوم سیاسی

(این چکیده به منظور چاپ در پژوهش نامه دانشگاه تهیه شده است)

نام واحد دانشگاهی: واحد تهران مرکزی کد واحد: ۱۰۱	کد شناسایی پایان نامه:
عنوان پایان نامه: بررسی رقابت ایران و عربستان در موضوع یمن در تحولات سیاسی اخیر یمن	
نام و نام خانوادگی دانشجو: اکبر بیرامی سقرلو	تاریخ شروع پایان نامه:
شماره دانشجویی: ۹۱۱۰۳۵۰۸۲	تاریخ اتمام پایان نامه:
استاد/استادان راهنما: دکتر حسین تفضلی	
استاد/استادان مشاور: دکتر امیر ساجدی	
آدرس:	
چکیده:	

تاریخ و امضا

مناسب است

نظر استاد راهنما برای چاپ در پژوهش نامه دانشگاه

مناسب نیست

۱۹	..... ۳-۱-۲: گرایبی: واقع گرایبی:
۲۳	..... ۴-۱-۲: چند اصل واقع گرایبی:
۲۳	..... ۵-۱-۲: واقع گرایبی نو کلاسیک:
۲۶	..... ۲-۲: نفوذ
۲۸	..... ۳-۲-۲: فرهنگ
۳۰	..... ۴-۲-۲: مذهب
۳۹	..... ۳-۲: هژمونی
۴۲	..... ۴-۲: رقابت
۴۶	..... فصل سوم: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در جمهوری یمن
۴۷	..... ۳- سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در یمن
۴۷	..... ۳-۱: سیاست خارجی جمهوری اسلامی ایران
۵۲	..... ۳-۲: سیاست خارجی عربستان سعودی
۵۵	..... ۳-۲-۱: واکاوی رخداد بسترهای شکل گیری سیاست خارجی عربستان سعودی
۵۷	..... ۳-۲-۲: اهداف سیاست خارجی عربستان سعودی
۶۳	..... ۳-۳: روابط جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی
۶۶	..... ۳-۳-۱: روابط جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در دولت یازدهم
۶۸	..... ۳-۴: بهار عربی
۷۲	..... ۳-۵-۱: شهرهای مهم یمن
۷۳	..... ۳-۵-۲: اقوام و نژادهای یمن
۷۴	..... ۳-۵-۳: ادیان و مذاهب
۷۹	..... ۳-۵-۴: اهمیت استراتژیک یمن در منطقه:
۸۱	..... ۳-۵-۵: ساختار جامعه یمن

۸۲	..... ۳-۵-۵-۱۱ احزاب سیاسی یمن:
۸۵	..... ۳-۵-۵-۲ انصارالله (حوثی ها)
۸۷	..... ۳-۵-۵-۳ القاعده یمن
۹۰	..... ۳-۵-۵-۴ جنگ های دولت یمن و حوثی ها
۹۴	..... ۳-۵-۵-۵ حیات سیاسی یمن
۱۰۱	..... ۳-۶ روابط جمهوری اسلامی ایران و یمن
۱۰۵	..... ۳-۷ روابط عربستان سعودی و یمن
۱۰۹	..... فصل چهارم: رقابت جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در تحولات سیاسی اخیر یمن
۱۱۰	..... مقدمه:
۱۱۰	..... ۴-۱ نقش جمهوری اسلامی ایران در تحولات سیاسی اخیر یمن
۱۱۶	..... تهران امید تازه یمنی ها
۱۱۹	..... ۴-۲ نقش عربستان سعودی در تحولات سیاسی اخیر یمن
۱۳۲	..... ۴-۳ رقابت جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در تحولات سیاسی اخیر یمن
۱۴۱	..... تفاهم غیر مستقیم ایران و عربستان در یمن
۱۵۰	..... نتیجه گیری
۱۶۰	..... منابع و ماخذ

فصل اول:

کلیات تحقیق

با آغاز جنگ داخلی در یمن میان دولت و شیعیان زیدیه، موسوم به هواداران حوثی و حمایت ریاض و تهران از دولت و مخالفان در یمن، موضوع دیگری بود که شکاف را در روابط دو کشور افزایش داد. ایران از حوثی ها حمایت می کرد و ارتش عربستان سعودی در کنار دولت یمن، وارد مقابله نظامی با حوثی ها شده بود. این اختلاف با تحولات بهار عربی و رسیدن موج تحولات جهان عرب به یمن بازهم افزایش یافت که پرونده اختلافات ایران و عربستان را سنگینتر نمود. گرچه میان ایران و عربستان در منطقه چالشی بیش از رقابت وجود دارد، اما همین عنوان رقابت را به کار می بریم. رقابتی که به خاطر سیاست های ایران در حمایت از مردم منطقه باعث پیروزی آن خواهد شد.

۱- کلیات تحقیق

خاورمیانه یک سیستم آنارشیک منطقه ای است که غالباً بر اساس قواعد واقع گرایانه سیاست قدرت کار می کند. سرشت نهفته این سیستم منطقه ای موجب شده است دگرگونی در رفتار بازیگران بر امنیت و منافع سایر اعضای منطقه خاورمیانه اثرگذار باشد. بی ثباتی ها و انقلاب های اخیر در دولت های عربی بر امنیت و منافع ایران و عربستان، به عنوان دو بازیگر مهم در خاورمیانه تاثیر گذاشته و موجب افزایش رقابت منطقه ای ایران و عربستان بر سر قدرت و نفوذ شده است. همچنین به افزایش تنش در روابط دو دولت نیز انجامیده است.

۱-۱ بیان مسأله:

پس از پیروزی انقلاب اسلامی، هم پیمان استراتژیک آمریکا، شاه ایران، از صحنه سیاسی حذف شد، ایران اسلامی با استقلال خود دکترین آمریکا در منطقه را به چالش جدی کشید و اکنون پس از فراز و نشیب‌های بسیار و گذشت بیش از ۳۵ سال از پیروزی انقلاب، به یک قدرت منطقه‌ای تبدیل شده است.

عربستان سعودی به عنوان یکی از بازیگران اصلی در محیط پیرامونی جمهوری اسلامی ایران محسوب می‌شود که دارای تأثیرگذاری‌های قابل توجهی در عرصه تحولات منطقه‌ای است؛ از این منظر نمی‌توان واقعیت‌های مربوط به عناصر قدرت و پیامدهای رفتاری آن را نادیده گرفت. عربستان به دلیل وسعت سرزمینی، منابع عظیم نفتی، موقعیت ژئوپولیتیک و شهرهای مقدس مکه و مدینه و ادعای آن کشور درخصوص رهبری جهان عرب، جهان اسلام و پیوندهای استراتژیک با غرب و به ویژه آمریکا، به صورت طبیعی به عنوان رقیب منطقه‌ای عمده برای ایران محسوب می‌شود. عربستان طی سال‌های گذشته از منظر شرایط داخلی و سیاست‌های منطقه‌ای و بین‌المللی شاهد تحولات و دگرگونی‌هایی بوده است که برآیند آنها در قالب رفتارهای سیاست خارجی کنونی این کشور نمودار شده است. به قدرت رسیدن ملک عبدالله، تحولات منطقه‌ای چون پیامدهای یازده سپتامبر و تحولات عراق، لبنان فلسطین، سوریه و یمن و همچنین سیاست خاورمیانه‌ای آمریکا از منظر بین‌المللی، از جمله دگرگونی‌هایی است که بر نوع عملکرد و محاسبات مقامات سعودی تأثیرگذار بوده است.

در رقابت‌های منطقه‌ای ایران و عربستان می‌توان جلوه‌هایی از رقابت ایدئولوژیک و ژئوپولیتیک را مورد ملاحظه قرار داد. فعال‌سازی متحدین و حمایت از گروه‌ها، بخش دیگری از نشانه‌های رقابت دو کشور محسوب می‌شود. در واقع روابط ایران و عربستان همواره ماهیت رقابتی و تقابلی داشته و

در سیر تاریخ روابط دو کشور، دوره های تعامل و همکاری همواره در سایه رقابت دو کشور بوده است. موضوعات منطقه ای متعددی موجب بوجود آمدن این دیدگاه تقابلی گشته و رسیدن به ثبات و تفاهم در روابط متقابل را سخت نموده است. در واقع این گونه رقابت ها به حوزه های جغرافیایی متعددی تحول پیدا نموده است. عراق، لبنان، بحرین، سوریه و اکنون یمن. این ها حوزه هایی است که ایران و عربستان در آن دیدگاه تقابلی دارند.

دو مسأله قدرت گیری شیعیان و نقش آمریکا در منطقه و در اتحاد با عربستان فضای رقابت بین جمهوری اسلامی ایران و پادشاهی عربستان سعودی را سنگین نموده است. در واقع تحولات چند سال گذشته در منطقه خاورمیانه که موجب افزایش نفوذ جمهوری اسلامی ایران و شیعیان شد، اسباب نگرانی پادشاهی سعودی در مورد کاهش نقش و نفوذ خود در منطقه را فراهم آورده است. از سوی دیگر حمایت های سیاسی، امنیتی و ژئوپلیتیکی آمریکا از عربستان محور اصلی شکل گیری تضادهای ژئوپلیتیکی جدید و برهم خوردن توازن قدرت منطقه ای محسوب می شود. بنابراین الگوی رفتاری عربستان نشان می دهد که دولت آن کشور قصد ندارد تا اجازه بدهد که تحول قدرت منطقه ای ایران ادامه پیدا کند و یا اینکه ارتقاء نقش منطقه ای ایران به سکوت بگذرد. بنابراین از الگوی تهاجمی استفاده می نماید که ماهیت رسانه ای، دیپلماتیک و امنیتی دارد.

رقابت منطقه ای دیگر جمهوری اسلامی ایران و عربستان در تحولات یمن می باشد، دو دولت با توجه به رخدادهای ماههای اخیر با الگوی فعلا تدافعی به این موضوع توجه دارند. البته شایان ذکر است که نفوذ عربستان در دهه های اخیر در دولتهای یمن قابل ملاحظه بود. اما با تحرکات حوثی های یمن و حمایت اکثریت قبیله های سنی مذهب از اهداف آنها و موافقت دولت هادی عبدالربه بر تغییر رویه امورات کشور در تمامی زمینه ها فعلا جوی آرام حاکم گردیده است. اما این آرامش و

سکوت، معنا و مفهومی عمیق در آینده یمن خواهد داشت. چراکه عربستان به هیچ وجه حاضر به دادن حیات خلوتش به گروه انصار الله که مورد حمایت ایران است را نخواهد داد.

۱-۲ اهداف تحقیق:

همانطوریکه موضوع تحقیق بیانگر هدف تحقیق است، ایران و عربستان سعودی حداقل از زمان انقلاب اسلامی سال ۱۹۷۹ و جنگ ایران - عراق بین سال های ۸۸-۱۹۸۰ اغلب به مثابه رقبای جدی در کسب حوزه نفوذ در خاورمیانه بویژه منطقه خلیج فارس رفتار کرده اند. باوجودیکه دو کشور خود را دولت اسلامی معرفی می کنند اما اختلافات موجود در حوزه سیاست خارجی آنها می تواند شدت بیشتری به خود بگیرد. از بسیاری جهات، عربستان سعودی از قدرت های منطقه و خواستار وضع موجود است حال آنکه ایران اغلب تغییرات انقلابی را در سراسر منطقه خلیج فارس و خاورمیانه بزرگ دنبال می کند. عربستان سعودی روابط محکم و تنگاتنگی با دول غربی دارد حال آنکه جمهوری اسلامی ایران آمریکا را خطرناک ترین دشمن خود می داند. شاید مهمترین اختلاف دو کشور اینست که یک دولت سنی محافظه کار در ریاض زمام امور را به دست دارد اما ایران دولتی شیعه است که سیاستمداران حاکم، جمهوری اسلامی را اغلب مدافع و رهبر بلامنازع شیعیان می پندارند.

رقابت بین ریاض و تهران در عرصه سیاست برخی از دولت های منطقه انعکاس یافته است جائیکه دو قدرت تلاش دارند تا نفوذ خود را اعمال نمایند. در این تحقیق به سیاستهای جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در زمینه رقابت منطقه ای در خاورمیانه با تأکید بر تحولات سیاسی اخیر یمن پرداخته شده است.

لذا هرچند دولت یمن در دهه های اخیر با حمایت عربستان سعودی پاسخ اعتراض ها و درخواست های مردم یمن به رهبری حوثی ها (گروه شیعی) به صورت تهاجمی پاسخ داد، اما حوثی ها با تحمل شش جنگ و پافشاری و تاسی از دستاورد های پیروزی انقلاب جمهوری اسلامی ایران، جبهه مقاومت و عدم سازش با استعمار را پیش برد تا در ۲۱ سپتامبر ۲۰۱۴ که می توان آن را جنگ هفتم نامید، خواسته های خود را با حمایت گروه ها و قبایل سنی به دولت و حامیانش نشان دهد.

۱-۳ اهمیت و انگیزش موضوع در انتخاب:

انتخاب این عنوان اهمیت آن برای جمهوری اسلامی ایران در منطقه خاورمیانه میباشد. چراکه با تحولات مختلف کنونی از جمله سوریه، عراق و یمن، حساسیت موضوع را در استراتژی منطقه بین جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی دو چندان مینماید. و می تواند نقش بسزایی در تغییر معادلات آینده منطقه به همراه داشته باشد.

۱-۴ سوالات تحقیق:

- سوال اصلی:

استراتژی رقابت جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در تحولات سیاسی اخیر خاورمیانه با تأکید بر یمن چگونه است؟

- سوالات فرعی:

- ۱- آیا تحولات یمن باعث ایجاد انگیزه مردمی جهت مقابله با استعمار داخلی و خارجی در سایر کشورهای حوزه خلیج فارس خواهد شد؟
- ۲- دستاوردهای مردم یمن چه تاثیراتی بر تحولات منطقه خواهد داشت؟
- ۳- آیا گروه انصارالله به عنوان شاخه مقاومت در یمن تبدیل خواهد شد؟
- ۴- آیا روابط ایران و عربستان در آینده رو به گسترش خواهد بود؟

۱-۵ فرضیه و متغیرهای تحقیق:

- فرضیه:

تحولات سیاسی اخیر خاورمیانه سبب رقابت بیشتر برای برتری میان جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در یمن را در پی داشت.

- متغیر مستقیم یا تأثیرگذار

نفوذ منطقه ای- رقابت منطقه ای- هژمون منطقه ای

- متغیر وابسته یا تأثیر پذیر

رقابت جمهوری اسلامی ایران و عربستان سعودی در تحولات سیاسی اخیر یمن

۱-۶ تعریف مفاهیم:

ژئوپلیتیک خاورمیانه: مفهوم ژئوپلیتیک بیانگر حیطه ای از بررسی جغرافیایی است که عامل فضا را در شناخت چگونگی شکل گیری روابط بین الملل مهم تلقی می کند و از نظر ژئوپلیتیک خاورمیانه در جغرافیای سیاسی نقش عظیم و موثری را ایفا می کند.

هژمون : هژمونی از واژه هژمون یونانی به معنای رئیس یا فرمانروا است و اشاره است به تسلط یا تفوق کشوری بر کشورهای دیگر از طریق دیپلماسی یا تهدید به اطاعت و یا پیروزی نظامی

جنبش الحوثی : جنبش شیعیان یمن معروف به جنبش الحوثی شده است که توسط علامه حسین بدرالدین الحوثی پایه ریزی شده و پس از شهادت وی برادرش عبدالملک الحوثی رهبر این جنبش شده است.

۱-۷ روش گردآوری اطلاعات:

در این تحقیق از روش کتابخانه ای، اسنادی-تاریخی، نشریات تخصصی، اینترنت بهره گرفته شده است.

۱-۸ قلمرو تحقیق:

این تحقیق به رقابت ایران و عربستان در تحولات اخیر یمن بین سالهای ۲۰۱۱ تا ۲۰۱۴ پرداخته شده است.

۹-۱ محدودیت ها و مشکلات تحقیق:

با توجه به موضوع جدید و به روز در این تحقیق، مطالب تاریخی و تئوریه‌ها از کتب تألیف شده سالهای قبل مورد استفاده قرار گرفت و مطالب روز و مرتبط با عنوان تحقیق از مقاله‌ها و سایتهای تحلیلی مورد بهره برداری قرار گرفت.

لذا مشکلات و محدودیت عنوان تحقیق کمبود مطالب فارسی می باشد.

۱۰-۱ نوع تحقیق:

توصیفی

۱۱-۱ روش تحقیق:

توصیفی - تحلیلی

۱۲-۱ سازماندهی تحقیق:

این تحقیق در پنج فصل سازماندهی شده است که به شرح ذیل می باشد:

فصل اول شامل کلیات و چهارچوب اصلی تحقیق است.

فصل دوم چهارچوب نظری تحقیق را در برمی گیرد و مباحث کلی در خصوص واقع گرایی، نفود و

هژمونی مورد بحث قرار می گیرد.

فصل سوم داده های تحقیق را در برمی گیرد و مباحثی در خصوص سیاست خارجی ایران و عربستان

و یمن و تحولات رخدادی اخیر یمن و روابط یمن با ایران و عربستان مورد بحث قرار می گیرد.

فصل چهارم تجزیه و تحلیل داده های تحقیق را در بر می گیرد و نفوذ ایران و عربستان در یمن و

رقابت ایران و عربستان در تحولات سیاسی اخیر یمن را مورد بحث قرار می گیرد.

فصل پنجم نتیجه گیری و پیشنهادات ارائه گردیده است.

فصل دوم :

واقع گرای